

A néptanítói szakmások történetének forrásairól

Nóbik Attila

SZTE JGYPK API Tanítóképző Intézet, SZTE Pedagógiatörténeti Kutatócsoport

I. A néptanítói szakmások kutatása

A magyar neveléstörténet-írás utóbbi évtizedeinek egyik fontos témája volt a néptanítói szakmások kutatása.

A kutatások részletesen feltárták a magyar néptanítói szakmai kialakulásának tágabb társadalomtörténeti hátterét (pl. Németh, 2008, Pukánszky, 2005).

A kutatások feltárták a képzés történetét (Donáth, 2008), a tanítómozgalmak és tanügyi kongresszusok történetét (Kelemen, 2007).

Egyes rész kutatások foglalkoztak a néptanítói identitás alakulásával (Baska, 2011), a népiskolai épített terekkel (pl. Nóbik, 2015), és a tanítóképzésben használt tankönyvekkel (Kovács, 2011; Nóbik, 2006.), a pedagógusok gyermekképeinek konstruálásával (Hegedűs és Szabolcs, 2010; Szabolcs, 2011).

A professziótörténeti kutatások alaposan foglalkoztak mind a polgári iskolai (pl. Nagy, 2004; Fizel, 2018), mind a középiskolai tanári (pl. Ladányi, 2008; Keller, 2010) hivatás történetével is.

II. A kutatás kérdései, forrásai

A korábbi szakmások történeti kutatások forrásai jellemzően a korabeli tankönyvek, a pedagógiai szaksajtó volt. Kiemelt forrás *Az elemi népoktatás enciklopédiája* is.

Vizsgálatom során a szakmások történetének kutatására használt források értelmezésének korlátait igyekeztem feltárni, vagyis azt, hogy a szakmások történeti kutatások forrásai *valójában* mennyire alkalmasak a szakmások történetének kutatására. Az eredményeket két példa segítségével mutatom be.

Saját kutatásom forrásai a *Család és Iskola* előfizetői névsorai és Szabó László önéletírása voltak.

IV. A Család és Iskola tényleges hatása

A *Család és Iskola* folyóiratot a dualizmus kori pedagógiai szaksajtó egyik legfontosabb és legnagyobb befolyást gyakorló folyóiratának tartja a szakirodalom. Ugyanakkor az előfizetői névsorok feldolgozása azt mutatja, hogy a vizsgált időszakban (1877-1881) az újságnak nem sikerült állandó olvasóbázist kiépíteni, és az előfizetők gyakorlatilag Erdély központi részén koncentráálódtak. Így erősen kérdéses, hogy érdemi hatást tulajdoníthatnánk neki a néptanítás professzionalitásának formálásában.

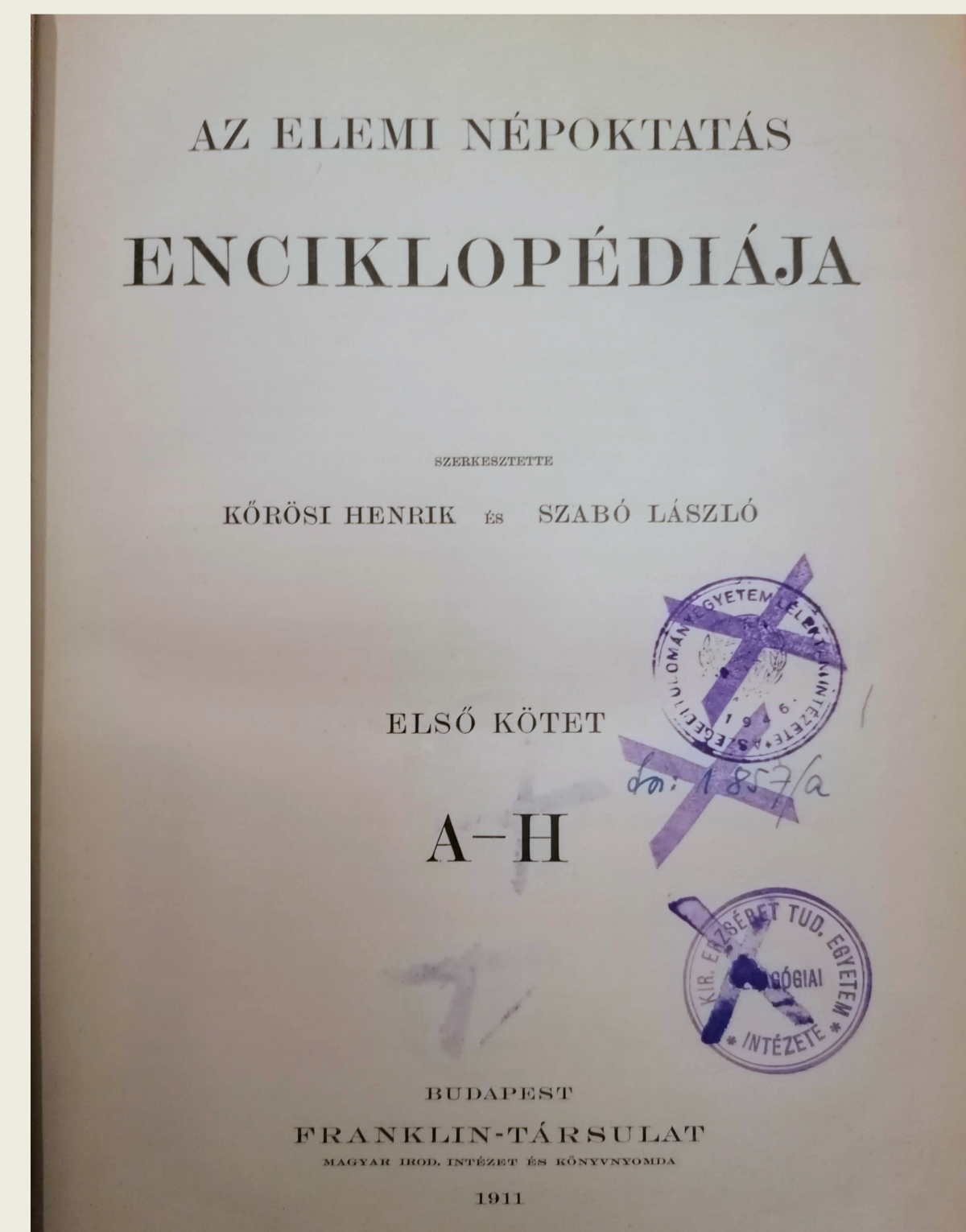
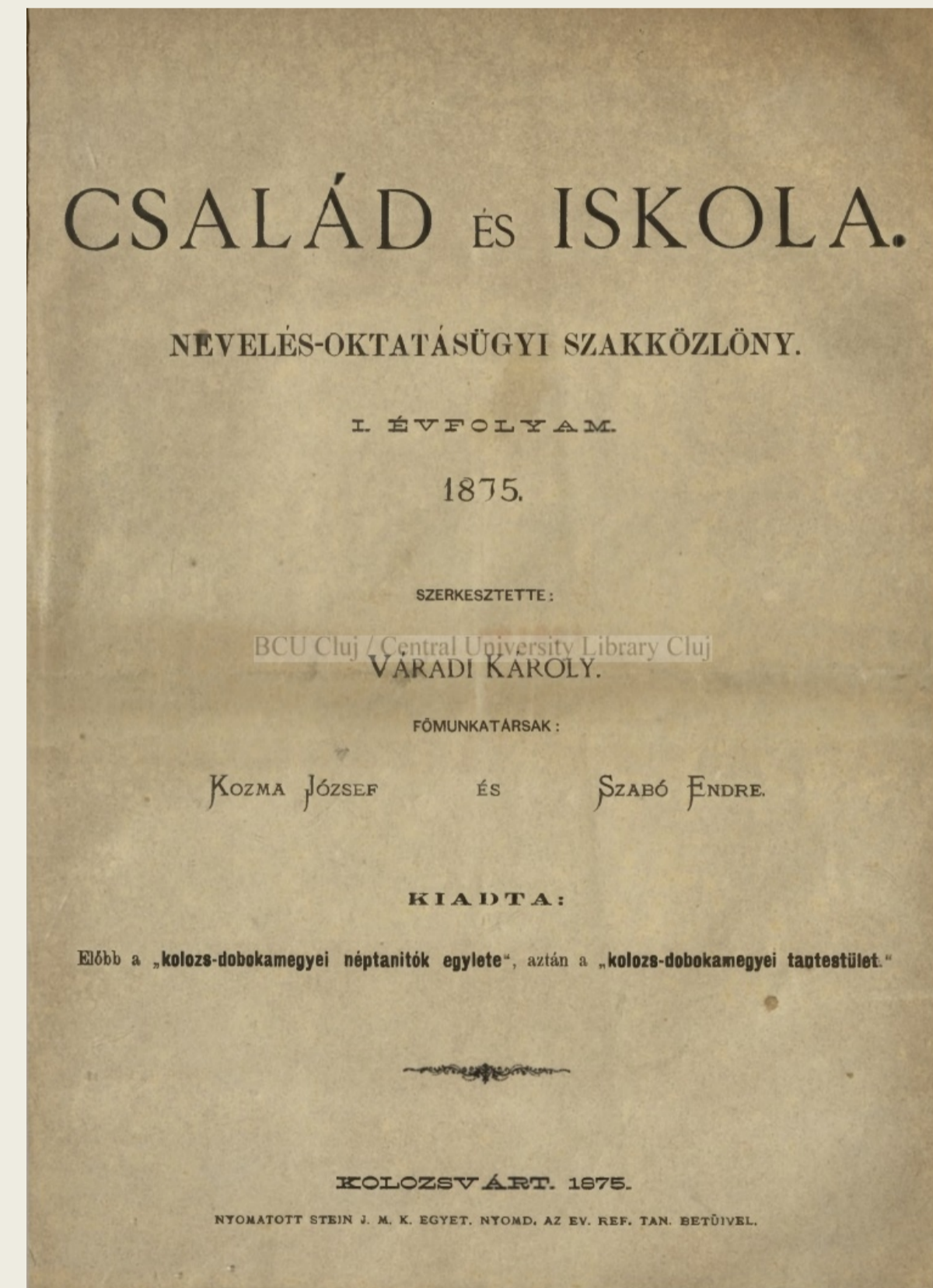
A Család és Iskola előfizetői (1877–1881)

	Előfizető (fő)	Vesztett előfizetők (fő)	Új előfizetők (fő)
1877	251	0	0
1878	247	105	101
1879	240	109	102
1880	172	117	49
1881	168	56	52

Előfizetett félévek száma

Előfizetett félév	Fő	Arány
10	15	2,91%
9	20	3,88%
8	41	7,96%
7	12	2,33%
6	43	8,35%
5	16	3,11%
4	66	12,82%
3	29	5,63%
2	172	33,40%
1	101	19,61%

Az előfizetők területi eloszlása



V. Az elemi népoktatás enciklopédiája értékelés a neveléstörténet-írásban

Az 1911 és 1915 között megjelent enciklopédiát a magyar neveléstörténet-írás a szakmások egyik csúcstermékének tekinti.

„A Néptanítók Enciklopédiája című munka a magyar néptanítók fentiekben felvázolt logika szerint kibontakozó szakmai öndefiníciós folyamatának emblematikus alkotása, amelynek lapjain már ez a modernizáció igényeivel összhangban álló, pedagógiai szempontok alapján megkonstruált sajátos néptanítói univerzum bontakozik ki. [...] A neveléshez és oktatáshoz olyan jól felkészített szakemberekre, népiskolai specialistákra van szükség, akik újfajta szakmai tudással felvértezve biztos kézzel végzik feladataikat. Ez a népiskolai specialista az egyetemi szféra magas presztízsű szakembereivel egyenrangú szereplő: a modern magyar néptanító.” (Németh, 2008. 100. o.).

„Az elemi népoktatás enciklopédiája a néptanítói szakma szakmásokodásának, a néptanítói tudáskanon kialakulásának kutatói számára kiemelkedő jelentőségű forrás.” (Nóbik, 2015.).

Ezen narratíva szerint Az elemi népoktatás enciklopédiája a magyar néptanítói elit csúcsteljesítménye, amelyben néptanítói szakma azt megelőző évtizedekben lezajló modernizációja ölt testet.

VI. Az elemi népoktatás enciklopédiája tényleges keletkezése

Az előző narratívának teljesen ellentmondó olvasatot kínál az Enciklopédia egyik szerkesztője, Szabó László az önéletírásában.

„Miatán mintegy ötven munkatárssal dolgoztunk s a mű terjedelme óriási volt: csak nagyon szerény honoráriumot fizethettünk s ezt is csak úgy tehettük meg, hogy a mű túlnyomó nagy részét én magam írtam. (...) A munka megszervezése nem kis feladat volt. A legtöbb ismert nevű pedagógus, akihez fordultam, kereken megtagadta közreműködését. De volt néhány kitűnő munkatársunk is, mint például Imre Sándor, Weszely Ödön, Márki Sándor, Kovács János, – ezek azonban igen nagy elfoglaltságuk miatt csak két-három cikket vállalhattak. (...) Legtöbbet azonban mindenesetre nekem kellett írnom. Az Enciklopédia három kötetében mintegy 1500 cikk van; ebből az én munkám körülbelül 1200. Minden cikknél jelezve van a szerző, én azonban egy cikkemhez sem írtam oda a nevemet, nehogy feltűnjék, hogy milyen sokat írtam. Szerzőségemet úgy lehet megállapítani, ha figyelembe vesszük, hogy a név nélküli cikkek mind tőlem valók. Legtöbbre tartom a lélektani dolgozataimat, pl. azt, amit az asszociációról, asszimilációról, az érzetekről, az emlékezésről s a fáradtságról írtam” (Szabó, 1918. 246-249. o.).

Az esetleges túlzásokat is megengedve fel kell vetni, hogy Az elemi népoktatás enciklopédiája nem tekinthető a néptanítói elit termékének, és a modern néptanítói tudás összefoglalójának.

VII. Következtetések

A korábbi kutatások egy része nem fordított megfelelő figyelmet a felhasznált források keletkezésének körülményeire, a korabeli felhasználói kör feltárására, ami a levont következtetések érvényessége tekintetében kérdéseket vet fel.

Az elemi népoktatás enciklopédiája és a pedagógiai sajtó hatásával kapcsolatos több korábbi eredmény revízióra szorulhat.

A kutatások homlokterében a professzionalizáció, a szakmásokodás és a professzionalizmus állt, kevés figyelem jutott a professzionalitás kutatására.

Felhasznált irodalom

- Baska Gabriella (2011). *Iskola, gyermek és tanítói ideál a 19. és 20. század fordulóján*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Donáth Péter (2008a): *A magyar művelődés és tanítóképzés történetéből, 1868–1958*. Trezor Kiadó, Budapest.
- Fizel Natasa (2018): *A magyar polgári iskolai tanárképzés története (1868-1947). Esély az együttműködésre - Professzionalizáció és intézményesülés*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Hegedűs Judit és Szabolcs Éva (2010): *Constructing normal/abnormal children in educational journals in Hungary 1868–1914*. In: Nóbik Attila Pukánszky Béla (szerk.): *Normalitát, Abnormalitát und Devianz*. Peter Lang, Frankfurt am Main. 237–246.
- Kelemen Elemér (2007): *A tanító a történelem sodrában*. Iskolakultúra Könyvek, Pécs.
- Keller Márkus (2010): *A tanárok helye*. 1956-os Intézet – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Kovács Krisztina (2011): *A néptanítói professzionalizáció alakulása két dualizmus kori neveléstan-könyv tanítóképeinek elemzése tükrében*. *Magyar Pedagógia*, 111. 4. sz. 89–311.
- Ladányi Andor (2008): *A középiskolai tanárképzés története*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Nagy Péter Tibor (2004): *A polgári iskolai tanárképzés 19. századi történetéhez*. *Iskolakultúra*, 14. 6–7. sz. 170–178.
- Németh András (2008): *A néptanítói tudás konstrukciója Az elemi népoktatás enciklopédiájában (1911–1915)*. *Iskolakultúra*, 5–6. 86–102.
- Nóbik Attila (2006): *Népiskolai tanítóság a 19. századi neveléstörténeti tankönyvek tükrében*. *Iskolakultúra*, 16. 4. sz. 41–48.
- Nóbik Attila (2015): *Professzionalizáció és iskolai tér Az Elemi Népoktatás Enciklopédiájában*. In: Baska Gabriella és Hegedűs Judit (szerk.): *Égi iskolák, földi műhelyek. Tanulmányok a 65 éves Németh András tiszteletére*. ELTE PPK, Budapest. 91–107.
- Nóbik Attila (2019): *A pedagógiai szaksajtó és a néptanítói szakmásokodás a dualizmus korában*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- Pukánszky Béla (2005): *A gyermek a 19. századi magyar neveléstan kézikönyveiben*. Iskolakultúra Könyvek, Pécs.
- Szabó László (1928): *Szegény Ember gazdag élete. Szabó László emlékezései II*. Athenaeum, Budapest.
- Szabolcs Éva (2011): *Gyermekből tanuló. Az iskolás gyermek 1868–1906*. Gondolat Kiadó, Budapest.

SZEGÉNY EMBER GAZDAG ÉLETE

SZABÓ LÁSZLÓ
EMLÉKEZÉSEI

II.

BUDAPEST, 1928
ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R-T

Kapcsolat: nobik.attila@szte.hu